

Експедиції займали особливе місце в житті ювілярки. З одного боку, вони матеріалізували наукові припущення, підтверджували чи спростовували напрацьовані гіпотези, а з іншого — дозволяли залишатися в археологічному середовищі в часи відлучень від рідного інституту. Сам перелік прізвищ керівників експедицій, де довелося працювати ювілярці (1950—1994 рр.), звучить епічно: Л.М. Славін, В.К. Гончаров, О.І. Тереножкін, Д.Я. Телегін, В.М. Даниленко, О.М. Лесков, С.С. Березанська, О.Г. Шапошникова. Останнім таким керівником став В.М. Фоменко (Миколаївська експедиція). Працюючи керівником загону, Ірині Миколаївні вдавалося виходити на власні розкопки видатних пам'яток: поселень Чикалівка та Деревка на Дніпрі, Новорозанівка на Інгулі, Новогеоргіївка та Степове на Південному Бузі. Вінцем польових практик стали розкопки селища Виноградний Сад (1984—1994) — чільної нині пам'ятки сабатинівської культури. А були ж ще й дослідження давніх могил у степах Херсонщини, а особливо — Миколаївщини. Плідною стала багатолітня творча співпраця з Олімпіадою Гаврилівною Шапошніковою в Інгульській (Миколаївській) експедиції, де

накопичено щонайпотужнішу базу джерел до вивчення сабатинівської культури.

Настав час збирати каміння. Науковий доробок І.М. Шарафутдінової (50 друкованих праць) лише малою мірою віддзеркалює зроблене впродовж життя, відданого археології. Крім згаданих вище монографій, вийшли друком блискучі статті, присвячені бронзовим серпам доби пізньої бронзи, кам'яним орнаментованим сокиркам інгульської катакомбної культури, прикрасам та господарству сабатинівської культури тощо. Проте, не все зроблено так, як хотілося б. У фондах ІА НАНУ припадають пилом стелажі з частково опрацьованими матеріалами багатолітніх розкопок унікальних селищ сабатинівської культури. Чи не варто довести їх до наукового обігу, залучивши молоду генерацію науковців відділу енеоліту—бронзи на обопільно прийнятних засадах?

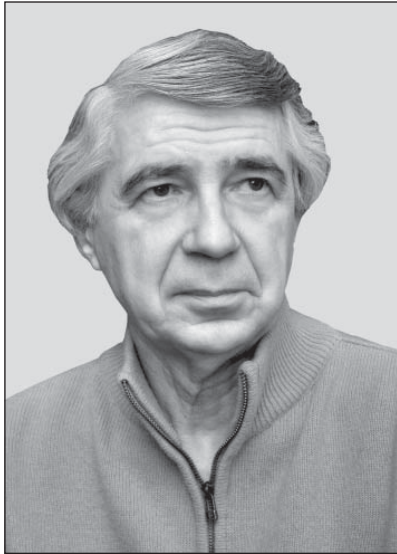
Ювілярка й нині лишається невтомною трудівницею, працюючи бібліотекарем Інституту вищої освіти при Академії педагогічних наук України. Щиро зичимо Вам, Ірино Миколаївно, міцного здоров'я та рівняння на маму — лідера серед київських довгожителів. Так тримати!

В.В. Отрощенко

ВІТАЄМО З ЮВІЛЕЄМ СЕРГІЯ АНАТОЛІЙОВИЧА СКОРОГО

У цьому році відзначає свій 60-річний ювілей Сергій Анатолійович Скорий, завідувач відділу археології раннього залізного віку Інституту археології НАН України, доктор історичних наук, професор. Він народився 14 грудня 1949 р. у м. Старий Крим Кримської обл. (нині АРК) в родині службовців. Тут, в одному з найдавніших міст Криму, де пройшли дитинство і юність, все сприяло ранньому пробудженню інтересу до стародавньої історії. Але шлях до археології та давньої історії не був легким. Після закінчення восьми класів середньої школи С.А. Скорий навчався у Феодосійському політехнічному технікумі (1966—1970 рр.) за спеціальністю «технік-електрик», потім працював у електроцеху ковальсько-штампувального

заводу в м. Великий Токмак Запорізької обл. У 1970—1972 рр. — служба у залізничних військах Радянської Армії, під час якої майбутній археолог працює на будівництві залізничної колії, а також кореспондентом дивізійної газети «Звезда». Після демобілізації Сергій влаштувався черговим електриком в одному з підрозділів будівельних військ в м. Судак. Тут відбулося його знайомство з яскравою особистістю — археологом М.А. Фронджуло, під керівництвом якого він брав участь у розкопках на території Генуезької фортеці, а також у самому Судаку. Влітку 1974 р. завдяки своєму наставнику Сергій знайомиться з відомим дослідником Криму А.О. Щепинським і виїздить на Керченський п-в до Північно-Кримської експедиції, де бере

участь у розкопках курганів. Під керівництвом очільника загону В.О. Колотухіна він пройшов перші випробування новобудовними експедиціями. На формування С.А. Скорого як скіфолога і науковця вплинуло також знайомство з відомим фахівцем у галузі пізньоскіфської археології Тетяною Миколаївною Висотською. Її мудрі поради він із вдячністю згадує й донині.

Після навчання у 1974—1975 рр. на підготовчому відділенні історичного факультету Сімферопольського (нині Таврійського) державного університету С.А. Скорий стає студентом цього закладу (1975—1979 рр.). Усі ці роки були присвячені активному засвоєнню теоретичних знань і практичних навичок польової роботи. Це, зокрема, участь в експедиціях під керівництвом Т.М. Висотської (Усть-Альминське городище, Неаполь Скіфський), К.К. Орлова (Неаполь Скіфський), В.О. Колотухіна (поселення епохи бронзи біля Коктебеля і Феодосії). Були й перші самостійні археологічні відкриття, зокрема, пізньоскіфське поселення біля Петрівських скель, неподалік Неаполя Скіфського. Протягом всього навчання С.А. Скорий очолював студентське наукове товариство історичного факультету. Разом із В.О. Кутайсовим та В.Л. Мицом вони організували студентський археологічний клуб «Еос», членами якого було кілька відомих у подальшому археологів. У 1978 р. — перша наукова перемога. Доповідь студента С.А. Скорого «Скіфські довгі мечі» рішенням оргкомітету Всесоюзної археологічної студентської конференції увійшла до 20 найкращих студентських археологічних доповідей Радянського Союзу. На студентські роки (1977—1979) припадають також перші інформації в «Археологичес-

ких открытиях» та публікації в часопису «Советская археология», знайомство з майбутніми колегами Є.В. Черненко та Б.М. Мозолевським. У червні 1979 р. С.А. Скорий — єдиний серед студентів (тих, що спеціалізувалися з археології та музеєзнавства) отримав направлення в аспірантуру ІА АН УРСР. На час вступу до аспірантури він мав шість друкованих праць, з них дві в журналі «Советская археология».

У 1979—1982 рр. С.А. Скорий навчався в аспірантурі ІА АН УРСР при відділі археології раннього залізного віку. Його керівниками були О.І. Тереножкін, а потім Є.В. Черненко. З темою дисертації «Вооружение скифского типа в Средней Европе (к вопросу о связях Скифии и населения Средней Европы)» він визначився ще в студентські роки, тому робота була закінчена вчасно, що у ті часи великих новобудовних експедицій було рідкісним явищем. Захист дисертації відбувся в лютому 1983 р., після чого С.А. Скорий став молодшим науковим співробітником відділу археології раннього залізного віку. Того ж 1983 р. у відділі було створено групу спеціалістів для вивчення пам'яток на території лісостепу, до якої увійшли: провідний фахівець у цій галузі Г.Т. Ковпаненко (керівник), С.С. Бессонова та С.А. Скорий. З цього часу старожитності Східноєвропейського Лісостепу стають головним об'єктом його досліджень. Нагадаємо головні етапи «кар'єрного зростання» ювіляра. 1982—1986 рр. — молодший науковий співробітник; 1986—1990 рр. — науковий співробітник; 1990—1997 рр. — старший науковий співробітник; 1997—2002 рр. — провідний науковий співробітник; з 2002 р. — завідувач відділу. В 1993 р. рішенням ВАК України С.А. Скорому присуджено вчене звання «старший науковий співробітник». У січні 1997 р. відбувся захист докторської дисертації «Кочовики передскіфської та скіфської доби в Дніпровському Правобережному Лісостепі (питання етнокультурної історії)». Це досить рідкісний випадок в історії Інституту археології, коли тематика докторської та кандидатської робіт безпосередньо не пов'язані одна з одною.

За роки роботи в Інституті археології Сергій Анатолійович працював у багатьох експедиціях: ще в аспірантські часи в Актаській (керівник С.С. Бессонова), в 1982—1986 рр. у Лісостеповій Правобережній експедиції (керівник Г.Т. Ковпаненко), у 1989—1994 рр. — заступником керівника експедиції «Холодний Яр» (С.С. Бессонової). Протягом восьми років (1995—1998, 2000—2003) очолював спільну

українсько-польську експедицію (з польського боку керівником був директор Інституту археології Ягеллонського університету, професор Ян Хохоровські). В різні роки брав участь в дослідженнях поховальних та поселенських пам'яток на території Українського Лісостепу (в Київській, Черкаській, Вінницькій та Полтавській областях). Найбільш суттєвими археологічними роботами він сам вважає розкопки садиби кінця VI — початку V ст. до н. е. на Мотронинському городищі, дослідження спільно з Я. Хохоровським ділянок оборонних споруд цього ж городища, а також розкопки садиби V ст. до н. е. в селищі Лисовий Кут у межах Великого укріплення Більського городища. На Західному укріпленні цього городища під його керівництвом також було досліджено унікально збережений комплекс печей для виварювання селітри кінця XVII — початку XVIII ст. Окремо слід згадати поховальні пам'ятки, що є принципово важливими для скіфської археології. Це, досліджені разом з Я. Хохоровським, лісостепові кургани скіфської еліти: Великий Рижанівський курган початку III ст. до н. е. (1994—1998), Скіфська Могила V ст. до н. е. (2001—2003). Насипи обох курганів (Скіфська Могила сягала 8 м заввишки) було відтворено для збереження істричного ландшафту.

Головні наукові інтереси С.А. Скорого — це передскіфський і скіфський періоди у Східноєвропейському Лісостепі, питання етнокультурної історії цього регіону, старожитності скіфського типу в Середній Європі. Цим питанням присвячено близько 220 наукових праць, зокрема 10 монографій. Серед них «Памятники скифской эпохи Днепровского Лесостепного Правобережья» (К., 1989, у співавторстві з Г.Т. Ковпаненко та С.С. Бессоновою), «Курган Переп'ятиха» (К., 1990), «Стеблѣв: скифский могильник в Поросье» (К., 1997), «Киммерийцы в украинской Лесостепи» (К.; Полтава, 1999), «Мотронинское городище скифской эпохи» (К.; Краків, 2001, у співавторстві з С.С. Бессоновою), «Скифы в Днепровской Правобережной Лесостепи» (К., 2003), «Селитроварение на Полтавщине (в свете новейших археологических раскопок на Бельском городище)» (Полтава, 2008, у співавторстві з Д.В. Каравайком та В.І. Приймаком). Низку робіт надруковано у закордонних наукових виданнях Болгарії, Великобританії, Німеччини, Голландії, Італії, Польщі, Румунії, США, Франції. С.А. Скорий брав участь у роботі багатьох наукових конференцій, зокрема міжнародних (Болгарія, Польща, Росія, Румунія, Франція). Багато важливих наукових по-

ложень, відображених у його працях, знайшли визнання і підтримку серед фахівців у галузі археології раннього залізного віку. Це, насамперед, поетапне відтворення процесів етнічної історії скіфських часів у Дніпровському Лісостеповому Правобережжі і розробка археологічних критеріїв присутності тут степових номадів.

Під керівництвом доктора історичних наук С.А. Скорого виконано й захищено три кандидатські дисертації, ще дві роботи зараз в процесі підготовки. Він є членом Вченої ради ІА НАНУ, редакційно-видавничої ради ІА НАНУ, Спеціалізованих рад із захисту докторських дисертацій при Інституті археології та Інституті сходознавства ім. А. Кримського НАН України, редколегій часописів «Археологія» (Київ), «Revista Archeologică» (Кишинів), «Археологічний літопис Лівобережної України» (Полтава) і деяких інших видань в Україні, а також Міжнародної консультативної ради «Corpus tumulorum scythicorum et sarmaticorum». С.А. Скорий був ініціатором і брав активну участь у підготовці та проведенні ювілейних конференцій ІА НАНУ: «Від Кімерії до Сарматії. 60 років відділу скіфо-сарматської археології» (Чигирин, 30 квітня — 2 травня 2004 р.) і «Ранній залізний вік Європи» — Міжнародна наукова конференція до 100-річчя від дня народження Олексія Івановича Тереножкіна (Чигирин, 16—19 травня 2007 р.). Багато зусиль доклав С.А. Скорий для вшанування пам'яті колег, що відійшли у вічність, підготувавши до друку видання дисертаційної роботи Б.М. Мозолевського «Етнічна географія Скіфії» (К., 2005), а також епістолярної спадщини О.І. Тереножкіна «Из жизни Алексея Тереножкина», зібраної сином останнього Андрієм (К., 2006). Він є також редактором 10 монографій і наукових збірок, рецензентом низки монографій. Брав участь у підготовці міжнародних виставок ІА НАНУ (Катовіце, 1996; Краків, 1999).

У липні 2008 р. рішенням Атестаційної комісії Міністерства освіти й науки України С.А. Скорому присуджено вчене звання «професор». У 2007 р. сесією міської ради обрано С.А. Скорого почесним громадянином м. Старий Крим АРК.

Попри велику завантаженість науковою та організаційною роботою, ювіляр не забуває й про своє поетичне покликання, якому він залишається вірний з юнацьких років. Він є членом феодосійського літературного об'єднання «Киммерія», членом Союзу письменників Криму. Протягом 2004—2008 рр. було видано три збірки його віршів («Кленовый звон», К., 2004; «Ретро-

спектива», Сімферополь, 2006; «Ностальгія», Полтава, 2008). В останній збірці є цикл «Етюди Букового леса», присвячений батькові — Анатолію Кириловичу Скорому, який помер 21 червня 2007 р., напередодні річниці війни. Ще підлітком він пройшов усі кола воєнного пекла. Опи́нвшись у 1943 р. в Бухенвальді, став учасником

підпілля і повстання в'язнів у квітні 1945 р. Для свого сина він завжди був і залишається взірцем мужності і відповідальності.

Зустрічаючи свій ювілей, Сергій Анатолі́йович Скорий має багато наукових планів на майбутнє. Побажаймо йому міцного здоров'я і натхнення, здійснення усіх задумів і мрій!

ДО 60-РІЧЧЯ ЮРІЯ ВІКТОРОВИЧА БОЛТРИКА

Дещо несподівано для друзів і колег наблизився ювілей відомого українського археолога Юрія Вікторовича Болтрика. І це не дивно, тому що дата 60 років і Юрій Болтрик зовсім не співвідносяться у нашій свідомості: він має унікальну здатність завжди залишатись молодим.

Майбутній скіфолог народився у м. Луганськ 4 вересня 1949 р. в сім'ї службовців. 1956 р. родина повернулася до Києва, де Юрко став учнем знаменитої школи № 83, що по вул. Лютеранській, яку до того закінчили класики української археології М.Ю. Брайтчевський та Ю.Г. Колосов. Доленосною для допитливого школяра стала участь 1965 р. в розкопках Керченської експедиції ІА АН УРСР, керованої О.М. Лесковим. За рік він уже лаборант ІА АН УРСР, а потім, без відриву від роботи, й студент історичного факультету Київського державного університету ім. Тараса Шевченка. Диплом, захищений 1973 р., дає право Юрію на посаду старшого лаборанта. Далі була служба в армії, а потому — наукова робота: з 1975 р. — молодший науковий співробітник; 1986 р. — науковий і 2003 р. — старший науковий співробітник. 2002 р. Юрій Вікторович успішно захистив кандидатську дисертацію «Курганне будівництво скіфів у V—IV ст. до Н. Х. (за матеріалами поховальних комплексів Дніпро-Молочанського межиріччя)».

Формальний перелік посад та регалій не дає найменшого уявлення про динамічний ритм життя ювіляра в науці. Він — людина поля, де найліпше проявилися його організаційні здібності, генерування ідей та вибуховий темперамент. У Юрія Вікторовича були численні вчителі, яких він поділяє на археологічних (Е.В. Яковенко, Д.Т. Березовець) та керівних

(О.М. Лесков, В.І. Бідзіля, В.О. Круц, В.В. Отрощенко). Зрештою, й сам він виріс в енергійного керівника експедицій рідного інституту: 1977 р. — Запорізької; 1980—1981 рр. — Таврійської; 1984—1992 рр. — Приазовської; 1992—1995 рр. — експедиції «Сула» (Басівське та Свиридівське городища); 2000 р. — Трахтемирівської; 2003—2004 рр. — Центральноукраїнської. Впродовж 1999—2002 рр., 2005—2006 рр. Ю.В. Болтрик завзято працював заступником керівника (С.О. Біляєвої) Міжнародної Українсько-Турецької Південної експедиції.

Неоціненний польовий досвід ювіляра став фундаментом для його блискучих наукових спостережень і відкриттів. Саме він завершив вікову епопею розкопок могили Огуз — найбільшої поховальної споруди Скіфії, де знайшов найдрібніші золоті прикраси. Ю.В. Бол-